

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Бибик Д.Д.

науковий співробітник

лабораторії соціальної педагогіки

Інституту проблем виховання НАПН України,

старший викладач кафедри теорії та

технології соціальної роботи НПУ імені М.П. Драгоманова,

здобувач PhD 231 «Соціальна робота»

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА У ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЗАСОБАМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасні перетворення в соціальній сфері України об'єктивно вимагають нових підходів до розвитку дітей та молоді. При цьому, сучасне суспільство ставить нові вимоги до людини, до розвитку її лідерського потенціалу через зростання попиту на обдаровану особистість, яка нестандартно мислить, наділена сильною волею, високою працездатністю, особистісними вміннями й навичками ефективних комунікацій, організації власної справи, створення команди і вмінням співпрацювати тощо.

Важливого значення для забезпечення самоствердження дітей та молоді в суспільстві набуває проблема формування лідерства в умовах розвитку неформальної освіти, оскільки «змінюючи умови системи освіти щодо їх розширення відповідно починають діяти й нові принципи» [3]. За переконанням І.Б. Савельчук [4], освітнє середовище як феномен, що характеризується певним впливом на розвиток суб'єктів навчально-виховної діяльності визначається системністю взаємозв'язків та взаємовідносин суб'єктів, сукупністю застосування традиційних та інноваційних технологій навчання та виховання, характером взаємодії з партнерськими організаціями, іншими закладами.

Зрозуміло, що використання різноманітних технологій розвитку необхідних якостей та компетенцій забезпечує розкриття особистісного потенціалу дітей та молоді, тим самим розширюючи можливості

середовища неформальної освіти щодо удосконалення та створення нових організаційно-виховних форм, методів та методик для розробки й впровадження лідерських програм для дітей, підлітків та студентської молоді, особливо для вразливих категорій. Зважаючи на це, реалізація «Lab Leader Skills» як освітньо-виховної платформи розвитку лідерського потенціалу у дітей вимушених переселенців засобами неформальної освіти, що забезпечується відповідною технологією, методикою і сучасними розробками Лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПН України, на нашу думку, впливає не тільки на формування лідерства учнівської та студентської молоді, але й забезпечує профілактику споживацької позиції у дітей з вразливих сімей. Науковим підтвердженням є доцільна думка Т. Алексєенко [1], основна ідея полягає в тому, щоб сформувати мотивацію і залучити до такого виду соціально-ціннісної діяльності різні вікові групи дітей та учнівської молоді, виховувати у них чуйне ставлення до потреб і проблем інших людей, навчати компетентному поведженню у різних життєвих ситуаціях і з різними суб'єктами соціальної взаємодії. Участь дітей у суспільному житті – це показник їхнього особистісного розвитку, активної громадянської позиції та демократичності суспільства, здатного прислухатися до голосу дитини у питаннях, що її стосуються, з метою створення середовища, сприятливого для дітей, позитивних змін у країні [1].

Ефективність функціонування «Lab Leader Skills» як освітньо-виховної платформи забезпечувалося технологією формування лідерства у дітей та молоді в умовах неформальної освіти, яка містить наступні взаємопов'язані компоненти: концептуальний (концептуальна основа дослідження), цільовий (мета і завдання технології), змістовий (програма тренінгів «Лідер – це Я» та «7 кроків до лідерства»), процесуальний (форми, методи і прийоми неформальної освіти) та результативний (засоби діагностування, рівні сформованості лідерства у дітей та молоді).

Проте, неформальна освіта з формування лідерства не є простором для необмеженої жодними рамками освітньої діяльності через дотримання певних принципів:

«Вчитися в дії» – цей принцип означає отримання різних вмій та навичок під час практичної діяльності. Саме тому в рамках неформальної освіти та різного роду тренінгів ми, в першу чергу, маємо справу з практичними вправами (наприклад, з роботою в групах чи з рольовими іграми), які потім спільно аналізуються та виводяться на теоретичний рівень.

«Вчитися взаємодіяти» – цей принцип передбачає отримання практичних знань про відмінності, які існують між людьми, навчання роботі в команді та спонукання до співпраці з оточуючими. Саме тому в рамках тренінгових занять, які будуються на принципах неформальної освіти, ми особливу увагу звертаємо на роботу в малих групах та на якісну розробку і чітке виконання правил роботи в групі під час тренінгу. Важливо пам'ятати, що люди найбільш ефективно навчаються один в одного та в групах; індивідуальне навчання часто є формою навчання, яке направлене проти природи людини, та часто є менш дієвою та результативною.

«Навчатися вчитися» – цей принцип передбачає отримання навичок пошуку інформації та її обробки, аналізу власного досвіду і виявлення індивідуальних освітніх цілей, а також здатність застосовувати все назване вище в різних життєвих ситуаціях [2].

Змістовно-технологічне забезпечення ініційовано у процесі неформальної освіти в умовах організації виховної діяльності та дозвілля, тренінгових програм «Lab Leader Skills», *що забезпечує оптимізацію процесу* формування лідерства (наповненням даного процесу (змістовні напрямки та їх складові; технологічні упровадження: форми, методи освітньої роботи). Отже, неформальна освіта має свою методологію впливу на особистість та виокремлює певні принципи роботи, які дозволяють досягти позитивного результату певної діяльності.

Вивчення досвіду впровадження програм неформальної освіти, показав нам перспективи розширення напрямів щодо їх використання у роботі з підлітками, серед значущих програм в Європі – програма «Молодь в дії» та програми Асоціації неформального навчання Литви. Так, *Програма «Молодь в дії»* – це програма Європейської Спільноти, яка надає можливості міжнародної співпраці для молоді країн Європи, у тому числі й України. Даний проект ґрунтується на неформальній освіті і має на меті: сприяти активному громадянству молоді загалом і європейському громадянству зокрема; розвивати солідарність і толерантність між молодими людьми, особливо для зміцнення соціального зв'язку в Європейському Союзі; посилювати взаєморозуміння між молодими людьми з різних країн; сприяти розвитку якісних систем підтримки молодіжної діяльності і життєздатності громадських організацій у молодіжній сфері; поширювати європейську співпрацю у молодіжній сфері.

Програми Асоціації неформального навчання в Литві базуються на таких компонентах: розвиток свідомої особистості, здатної творчо і відповідально вирішити свої і суспільні проблеми, бути активним членом суспільства, з компетенціями, необхідними для життя; розвиток навичок співставлення своїх ідей з знаннями та вміннями, а також можливість творчо підходити до вирішення проблем; загальнодоступність повноцінного навчання, завдяки різноманітності методик, підходів і спеціалістів.

Заслуговує на увагу модель компетенцій лідерства шкільного середовища над вдосконаленням зацікавлених у виявленні та розвитку лідерів по всій країні, зокрема *підвищення ясності серед початківців лідерів щодо очікувань лідерства в їх системі; підвищення загального розуміння серед шкільних керівників і адміністраторів районів основних елементів лідерства, необхідних для успіху в їх системі; підвищення однаковості практики в ідентифікації та відборі кандидатів в лідерській програмі; поліпшення в розвитку і підтримці, наданої початківцям шкільним керівникам* [5].

Отже, вище наведені програми дають можливість виокремити цілі неформального освіти: створення умов для того, щоб кожен міг розкрити себе, свої таланти і можливості; сприяти проактивності, самосвідомості та самостійності; допомога у формуванні свого світогляду.

На основі аналізу філософської, психолого-педагогічної, соціологічної літератури, відповідних наукових теорій, концепцій та підходів можна зробити певні висновки про сутність феномену «лідерство». Лідерство ми будемо розуміти, як стан особистості, якому притаманна постійна самоорганізація за рахунок реалізації наявного внутрішнього потенціалу; здатність до оптимальної організації діяльності групи за певних умов; ефективності у досягненні спільної мети, прояву себе у власних послідовниках.

Тому логічним сьогодні є визначення актуальною та соціально-значущою задачею неформальної освіти – створення відповідних умов для формування компетентної, морально розвиненої, творчої молоді людини, здатної адаптуватися у швидко змінних професійних обставинах і, яка вмє успішно конкурувати на ринку праці, реалізовувати себе у різних соціальних ролях, володіє навичками співпраці з людьми у міжкультурному просторі, відповідними організаторськими знаннями, має лідерський потенціал, прагне до

постійного самовдосконалення та готової продукувати та реалізовувати суспільно-корисні соціальні молодіжні ініціативи.

Список використаних джерел:

1. Алексеев Т. Ф. Концептуальні ідеї соціально-педагогічного підходу у формуванні соціально-значущих якостей підростаючої особистості / Т. Ф. Алексеев // Типовіт. – 2012. – № 2. – С. 40-43.
2. Вчимось самостійності : навч.-метод. посіб. / автор. кол.: Ю. М. Галустян, А. В. Каравай, А. Б. Кочарян, Т. Д. Мельник / за загал. ред.: Т. П. Спіріної. – К. : Видавництво ФОП Москаленко О. М., 2011. – 212 с.
3. Никандров Н.Д. Школьное дело в США: Перспективы 2000 г. / Н. Д. Никандров // Советская педагогика. – 1991. – № 5. – С. 8.
4. Савельчук І.Б. Соціально-педагогічне середовище навчально-професійних студій як чинник формування інноваційного потенціалу майбутніх соціальних працівників / І. Б. Савельчук // Освітологічний дискурс. – 2015. – № 1. – С. 204-214.
5. Jennie Welch & Meriem Hodge (2018). Assessing impact: the role of leadership competency models in developing effective school leaders, *School Leadership & Management*, 38:4, 355-377. DOI: 10.1080/13632434.2017.1411900

Куниця Т.Ю.

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії соціальної педагогіки
Інститут проблем виховання*

Національної академії педагогічних наук України

ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ПІДЛІТКІВ

В сучасних умовах трансформації українського суспільства особливої актуальності набуває проблема формування відповідальної громадянської позиції особистості. Враховуючи психофізичні особливості підліткового віку важливим, на нашу думку, є здійснення